

J-II-74

A
ESİN.E
SOG
1976

II. MİLLETLER ARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ
(SECOND INTERNATIONAL CONGRESS OF TURCOLOGY)

4-9 Ekim 1976

İstanbul

191

SOGDDA TÜRKLER
(VI-VIII. ASİRLARA ÂİD SON MADDİ KÜLTÜR BULUNTULARI
IŞIĞINDA KONUYA YENİDEN BAKIŞ)

EMEL ESİN

TEBLİĞ ÖZETLERİ
(SUMMARY OF COMMUNICATIONS)

III-4

İSTANBUL YAZIN VEV YİD SON MADDİ KÜLTÜR BULUNTULARI
SOGDDA TÜRKLER

ipek üretimi için geliştirilmesi ve uygulanmasından sonra on yıl gibi kısa bir süre içinde başlatılmıştır. İngiltere ve Türkiye'deki arşivlerde bulunan basılmamış belgeler, salnameler, gazeteler, seyahatnameler ve Bursa'da yapmış olduğum arazi incelemeleri bu çalışmanın hazırlanmasına kaynak olmuşlardır.

SOGDDA TÜRKLER

(VI-VIII. ASIRLARA ÂİD SON MADDİ KÜLTÜR BULUNTULARI İŞİĞİNDA KONUYA YENİDEN BAKIŞ)

Dr. Emel Esin (İstanbul)

Türklerin Sogda ne zaman geldiği suâli, Milâd sıralarında Sır-deryâ vâdisinden Sogda ilerleyen, Çinlilerin «K'ang-kü» ve Kök-Türk kitâbele-rinin Kengeres adını verdiği boyun ırkı mensûbiyeti meselesine bağlıdır. Bu konuda araştırmacılar ayrı kanâatlere sâhib bulunmaktadırlar. Yirmi-beş yıl kadar önce, ekserî araştırmacılar Kengeres'in aslen Türk olduğunu sanıyordu. Daha sonra Kengeres'in ancak Milâddan sonra Beşinci yüz-yılda Türkleşmiş olabilmesi görüşü kuvvet kazandı. Son yıllarda, yine Kengeres'in aslen Türk olduğu fikri desteklenmektedir.

Sogdda Batı-Türk devrinin ne zaman başladığı da bir kaç yıl önce-sine kadar münâkaşa ediliyordu. Bazı araştırmacılar, Sogdda, Kengeres ve Batı-Türk devirleri arasında bir de Ak Hun devri olduğunu tasavvur edi-yor ve Sogddaki VI. yüzyıl sanat eserlerini Ak-Hunlara atfetmek temâ-yülünde bulunuyorlardı. Fakat târihî metin araştırmaları olduğu kadar, kazılarda bulunan yazılı vesikalar, sikkeler ve maddî kültür eserleri bu görüşü yanlış çıkardı. Milâdî VI. yüzyılda, Sogddaki başlıca kültür mer-kezlerinde Türk sülâleleri hüküm sürüyordu. Sogd ili, 591-93 sıralarında, Bumin Kaganın torunu «Er-fu (Er-beg) in oğullarından biri olan «Ju-tan» Tigin'in idâresinde idi. (Nitekim aynı devirlerde Sogdun batısında-ki Baykend de Batı Türk başkentlerinden biri idi). Sogd İhsid'lerinden Varhunan'ın (66a-680 arası) sarayı Afrâsyâb duvar resimlerinde o ka-dar çok Batı-Türk tesirleri çıktı ki, arkeologlar, Kengeres soyundan Sogd İhsidlerinin Türkleşmiş olması nazariyyesini ne yasa çıkarak, Afrâs-yâb'ın doğrudan doğruya bir Batı Türk merkezi olduğu inancına vardılar.

Bu saray aslen Batı Türk vâlisi Tigine âid olabilirdi, veya «Unaş boyuna mensûb» Varhunan, Sogd hükümdârlarının yerine geçen bir Batı Türk beyi idi. Sanat eserleri ile tanınmış Pencikent ve Mug saraylarının sâhibleri olan «Hatun» ve beylerin Türklerden Halaç soyuna mensûb buldukları ve Pencikent beyi Dîvâştîç'in asıl adının Çıkan Çur Bilge Tarkan olduğu, esâsen bilinmekte idi. Sogdun kuzey-doğu sınırında, Uşrûsana'da Kara-Bugra oğullarının sarayı bulunmaktadır. Uşrûsana sarayı kazılarında, divar resimlerinde, Türklerin türeyiş destanı olan böri menkibesinin tasvirleri meydana çıkarıldı.

Sogda bulunan VI. VIII. yüzyıllara âid maddî kültür eserleri Batı-Türk târihini ve Türk destanlarını bize aks ettirmektedir. Bunlar, Türk târihi bakımından, araştırmalara tâbi tutulmağa değer vesikalardır.

OSMANLI TÜRK MİNYATÜRLERİ HAKKINDA BAZI NOTLAR

Dr. Geza Feher (Macaristan)

DOĞU YÖRESİ HALILARI

Doç. Dr. Neriman Görgünay (Türkiye)

TURKENZEITLICHE ARCHÄOLOGIE IN UNGARN —METHODE UND FUNDE—

Gyözö Gerö (Macaristan)

